

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Bedenckingen Voor Mynheer Daniel Van Hengel Predikant
der genoemde Ghereformeerde tot Uytrecht hem
toe-ghesonden Van Pater Cornelius Hazart Priester der
Societeyt Iesu**

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1676

Bedenckinge Over Den Derden Artykel. Aengaende de
Rechtveerdighmaekinghe ende verdiensten der wercken.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71562](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71562)

om die te eeren ende te dienen/ gelijk hy dit daer
 23. met dupdelijcke woorden verklaert / seg-
 gende: Ghy en sult nevens my gheene silvere noch goude-
 Goden maeken: **Considerere** dese woorden Nevens
 ende Goden Nevens my, te weten / die ghy soa-
 vor achtren sout/ende met de selve eere die my alleen
 sount / sout achter-bolghen als Goden: **Want** ick
 en ben uwen Godt, ende en wille niet dat mijne eere
 ghegheben worden aen yemant anders / want ick
 daer ober jalouys: **Maer** U.E. bekent in sijn eer-
 schrift pag. 27. dat wy onse beelden niet en maeken toe-
 den, vervolghens daer in gheene afgodery en begaen te-
 den her eerste ghebodt.

Ergo volghens dese uwe bekentnisse / volghens
 de klare woorden vande schrifture / ende de
 wesen van uwen bijbel / den dienst van onse beel-
 den en wort niet verboden in het eerste ghebodt.
 Hy en wort oock niet verboden in het tweede ghe-
 bodt: **Want** hier en worden wederom niet anders
 verboden als beelden van afgoden: **Maer** soedanigh
 sijn onse beelden van d'heylighen niet / **Ergo** Et.
 Booz't leste / wat aengaet de aenbidninghe vande
 conssacreerde Hostie sullen wy sien wat U.E. hier-
 daer daer van sal segghen.

BEDENCKINGHE

OVER DEN

DERDEN ARTYKEL:

aengaende de Rechtveerdighmaekinghe ende ver-
 diensten der wercken.

Mer en is niemant / als hy maer mijn boozgaen-
 de Schrift wilt stellen neffens het uwe / die niet
 sal sien dat ghy / aengaende desen Artijkel / gant-
 gelijk de sake verlozen gheeft: **Want** ick vinde hier
 dat

dat u. Eniet een van mijne argumenten beantwoort/
herhalende allern hier en daer het gene dat ghe te vo-
ren gheseyt hadt / ende ick met dertien zijden pa-
pters / uw' schzift punctuelijck naesprekende / weder-
segt hebbe

1. Ick hebbe u ghetoot pag. 22. dat 2. Cor. 5, 21. uyt
de plaetse Pauli niet bewesen kan worden dat onse
wercken niet verdienstigh en sijn.

2. Dat Paulus Galat. 2, 16, ende 5, 4. niet anders en
seggt als dat den mensch niet gherechtvaardigh kan
worden dooz de Wet / te weten / seggt uwen Bijbel/
de Wet van Moyses, ofte de Joodsche Wet.

3. Dat Paulus Ephes. 1, 7. niet anders en seggt als dat
den sone Godts / uyt eene overgrootte ende overvloedighe
ghenade, ghelijck uwen Bijbel spreekt / het mensche-
lijcke gheslachte herlost heeft.

4. Dat Paulus Philip. 3, 9. seggt dat hy SYNE (Mota)
rechtvaardighendt niet en heeft, uyt de Wet Moyses,
maer dooz t' gheloof Christi?

Volghens dien / heb ick bewesen dat uyt dese plaet-
sen gheene consequente ghemaect en kan worden/
dat wy niet gherechtvaardigh en worden dooz onse
wercken / ofte dat de selve niet verdienstigh en sijn: Op
dit altemael hebt ghy ghesweghen / ick en kan niet an-
ders bedencken / als dat ghy dese uwe schziftuer-plaets-
sen / naer mijne wederlegghinghe / als krachteloos
ende noodeloos hebt laeten baeren.

Alleenlijck neemt ghy op / de plaetse Rom. 3, 20. daer
Paulus seggt dat uyt de wercken der Wet gheen vleesch ghe-
rechtveerdigh sal worden voor hem, alsoo de kennisse der son-
der door de Wet is.

Hier spreekt Paulus, seggt ghy / in't generael: Maer
ghy moest wat klaerder ghesproken hebben: Want
dit woordcken Generael, kan sien op dese woorden geen
vleesch &c. soo is het waer dat Paulus generalijck spreekt/
oft het kan sien op dit woordcke Wet, en soo en is niet
waer dat Paulus generalijck spreekt / te weten / dooch van
de Wet des gheloofs / ofte de Wet Christi; hy spreekt
van gelijck hy selve bekennt v. 9. en van de Grieken, dat
is / van de heydenen / en van de Joden: Van de heydenen
seggt

doot/ ghehyt / dat se alle ghesondicht hebben v. 23. **Dan de sel**
 e bo- ghyt hy v. 24. dat se om niet, ende uyt ghenade sijn ghe-
 pa- rechtveerdigheyt geweest: dat hy van dese alleen spreke/ **Wet**
 eder- dat uyt v. 29. Is Godt een Godt der Joden, alleen, is hy
 uyt niet vande heydenen? jae oock vande Heydenen. **Wet**
 onse- om seght hy: Hy rechtveerdicht de beknijdenisse, dat
 g en de Joden, uyt het gheloof, ende de voorhuylt, dat is/ **Wet**
 kan gheenen, door het gheloof, ende niet / ghelijck hy te
 heb/ en gheseyt hadde / uyt de wercken der Wet; hier
 a dat hy seght v. 28. dat den mensch dooz de **Wet** des
 dighe gheloofs gherechtveerdicht wort: Ergo hy seght al-
 sche- lijck dat hy niet gherechtveerdicht kan worden
 ora) dooz de **Wet** Moysis, die eyghen was aen de Ja-
 yles, den, noch oock dooz de **Wet** vande natuere/ de welke
 laet- dooz de Heydenen, maer wel door de wet des geloofs:
 den/ ick sal ick geerne verstaen uyt U. E. of Paulus hier dooz
 onse- **Wet** des gheloofs / niet en verstaet de wercken die in
 e an- gheloove gheschieden; want indien dit soe is/ soe
 laet- dooz den Apostel dan dat den mensch uyt de Wercken
 loos gheloofs gherechtveerdicht wort / consozin aen
 daer ghene dat den H. Jacobus seght / *Cap. 2. v. 24.* Den
 ghe- menschen wordt gherechtveerdicht uyt de wercken, ende niet
 son- uyt gheloove alleen: Indien ghy meynt dat Paulus
 daer dooz de **Wet** des gheloofs / de Wercken niet en
 ghe- verstaet / ick sal geerne ondertwisen worden ende
 son- uyt waerom niet.
 daer **Wet** ghy seght voorder dat den Apostel *Rom. 4.* van
 ghe- Abraham seght / dat se beyde, al hoe. Wel sy in
 son- verstaet van gratie waren, nochtans niet door hare eyghene
 daer wercken ende gherechtigheyt, maer door het gheloove gherecht-
 daer veerdicht sijn, ende dat Godt haer de gherechtigheyt toe-
 geen rekent heest sonder de wercken.
 recht/ In dit vierde Capittel tot de Romeynen verbolghet Pau-
 niet lusen discours die hy in't derde Capittel begost had-
 van / roonende nu met het exempel van Abraham dat hy
 rechte en is gherechtveerdicht gheweest dooz de **Wet**
 dat vande Joden, of vande beknijdenisse / maer dooz het
 euen gheloof in den toekomenden Christum, 't welck den
 ghyt Jacobus Apostel *Cap. 2. v. 21.* aldus verklaert: Abra-

ham onsen vader is gherechtveerdicht gheweest uyt de wercken, als hy sijnen sone offerde op den Altaer, siet ghy wel dat het gheloove medewerckte met sijne wercken; &c.

Ick weet wel dat ghy leden seght / dat dese woorden / hy is uyt de wercken gherechtveerdigheyt gheweest, soo moeten verstaen worden dat Abraham dooz de wercken gheoont heeft dat hy rechtveerdigh was / om dat den H. Jacobus seght: Ick sal u mijn gheloof toden uyt de wercken: Maer hier uyt en kan gheene consequente ghemaectt worden dat Abraham uyt kracht vande wercken, die hy dede in het gheloof vanden toekomenden Christus, niet gherechtveerdicht en wiert, want het staet wel saemen dat hy uyt de wercken, naemelijck met sijne sone te offeren / gherechtveerdicht gheweest is / ghelijck Jacobus spruyckelijck seght / ende dat hy oock sijn gheloove dooz de wercken gheoont hebbe: Want een en beledt het ander niet. Dit heb ick oock pag. 33. teghen u bygebracht / maer ghy en hebt er niet konnen op antwoorden: oft soo jae / laet ons hoozen hoe ghy dit wederlegt: Tot hier toe en kan ick niet sien wat u. S. teghen de rechtveerdigh-mackinge dooz de wercken die inden gheloove gheschieden / gheprobeert ofte by ghebroelt heeft. Laet ons dan hoozen wat ghy nu boozder seght:

De reden, seght ghy / pag. 22. waerom dat onse goede wercken, ghedaen selfs in den staet van ghenade, niet en kunnen verdienen de vergiffnisse van sonden, of het eeuwich leven, is, om dat se onvolmaectt sijn, ende dien volghens in gherichte Godts niet en kunnen bestaen, Galat. 3. 10.

Ghy sult u noch eens over dese plaetse van Paulus Galat. 3. wat beter moeten bedencken; want ick sie daer de minste apparentie niet dat Paulus daer soude segghen dat onse wercken onvolmaectt sijn, ofte dat se in gherichte Godts niet en kunnen bestaen. Die maer ooghen en heeft / ende kan lesen / sal datelijck sien uyt het 5. Capittel v. 3. 11. dat Paulus hier de Galaren berispt om dat se de besnijdenisse als noodigh / wederom inboerden / ende leert haer dat se dooz de wercken van de Wet / dat is / seght uwen Bijbel op v. 10. Cap. 3. door de onderhoudinghe vande Wet Moysis niet gerechtveerdicht

were-
vel dat
kosten worden / maer wel dooz de Wet des ghe-
wils. Ergo Paulus en seght hier wederom niet een fier/
die dat uwe leere bande rechtbeerdigh-mackinghe
worsticht / ofte strydt teghen de onse.

wooz-
g, soo
wer-
n dat
yt de
entie
bande
men-
hr en
wer-
recht-
ucke-
oz de
t an-
acht/
: oft
Tot
recht
eloo-
jeest-
goede
nkon-
ghle-
as in
Paulus
ck sie
soude
se in
ghen
er 5-
it om
boer-
an de
oor de
dicht
en

Het exempel banden Pharisè ende den Publicaen dat
ghe ons boozstelt pag. 23. vpt Luca 18. en kan mede uwe
ere niet bevestighen/noch de onse te kozt doen: Want
dat den Pharisè aengaet / die was soo bertwaent ende
wots / dat hy alle de andere menschen versmaecte ;
was dit den middel om gherechtbeerdigh te worden?
me schoon hy tweemacl ter weke vastede / ende de
ijende van alle sijne goederen vptdeplde / wat kosten
dese wercken baeten als hy om de selbe soo hoogh
an ghemoet ende hoobeerdigh was? Wat den tolle-
aengaet / die is gherechtbeerdigh gheweest: waer
dooz? dooz sijne ootmoedighheyt / daerom seght Chri-
stus terstont daernaer / die sich veroortmoedicht sal verhe-
ren worden: Ergo desen is om sijne goede wercken/te
weten / om sijne ootmoedighheyt, sijn leetwelen, ende
belijdenisse der sonden, gherechtbeerdicht gheweest: Soe
strydt dan dit exempel reghel-recht teghen u.

Maekende de H. Daders die de verdiensten bande
goede wercken herkennen / om dat ghy daer dooz den
dagh niet en saeght / hebt ghy afgheslaghen met eene
pdele vtblucht/die ghy selve/tegen hare klare wooz-
den / ghesmeedt hebt / segghende dat sy oneyghentlick
sprecken: Maer hoe vast dat dit gaet / kan peder sien
in mijn schrift pag. 28, 29, 30, 31, 32.

Seck twijffele oock of U. E. ghelesen heeft het ghene
pag. 37. segghe van den H. Thomas en Bellarminus: te-
den van mijne twijffelinghe is / om dat ghy seght pag.
23. Belanghende d'overtuyghende spreuken vpt Bellarminus en
Thomas by mijn verhaelt pag. 50. daer op en weet Hazart niet
te segghen als dat het wel saemen staet dat yemant leert &c.

Ter goeden trouwe / D. Daniel, segghe seck niet an-
ders als dat? waer blijven dan dese mijne woorden/
die booz vpt staen? Als ghy ons voorstelt Bellarminus en
den H. Thomas, als of sy de eyghen verdiensten verwier-
pen, ghy stelt u tot spot vande gheleerde, die allegaer wel we-
ten dat dese twee leeraers groote voorstaenders vande verdien-
sten

sten gheweest sijn, ghelijck het klaer blijckt uyt hunne schrif-
ten. Wat seght ghy hier op? Is dit argument niet
goet? Bellarminus ende den H. Thomas hebben heere schrif-
ten ghemaecht met de welke sy de eygen verdiensten
boozstaen ende bewijzen / ergo 't is dwaesheyt hare
spreken te willen gebuyken als of sy de eyghen ver-
diensten bestreden? hoe kosten dan hare spreken die
ghy teghen ons stelde / overtuyghende sijn / daer ick' er
hondert contrarie kost tegen stellen? Dit sult ghy wat
tuypelyck moeten bedencken.

Wat eyndelijck raecht het ghene sy segghen / te
weten / dat wy / naer alle onse goede wercken die wy
ghedaen hebben / noch moeten segghen dat wy onnut-
te knechten sijn: Hier uyt en volghet niet / ghelijck ick
gheseyt hebbe / dat se de eyghen verdiensten om verre
stooten: Want 't staet wel saemen dat yemant leere dat on-
se goede wercken verdienen, ende nochtans sich voor Godt
verootmoedighe als of hy gheene verdiensten en hadde.

Hier op seght ghy / ag. 24. Godt en is niet gheene cortosy-
en noch beleefde verschooninghe ghedient, ende hy en be-
mint gheene nedrigheyt als met de waerheyt.

Mijn heer / ick wenschre wel dat ghy dese antwoort
de in uwe penne ghelaten hadt / want inder waerheyt
't is veel te slecht.

1. Ghy bergeet ons te segghen of het wel saemen staet
te leeren dat de goede wercken verdienen / ende noch
tans leere dat wy ons moeten houden booz onnutte
knechten: staet het wel saemen? soo en hebt ghy niet
de spreken vanden H. Thomas en Bellarminus niet een
happken onse leere van de eyghen verdiensten ver-
krencht: Staet het niet saemen? dat moest ghy be-
wisen hebben: Want te segghen alleen / Godt en is
niet gheene cortosyen ghedient, dat weten wy wel: Maer
de vragh is of het oock eene cortosye was als Abraham
seyde: Ick sal spreken tot den heere, alhoewel ick stof en a-
schen ben Gen. 18. Maer Godt seght ghy / en bemint ghe-
ne nedrigheyt als met de waerheyt. Wuyten twijffel / maer
de vragh is / als yemant naer alle de goede wercken
die hy ghedaen heeft / seght / ick ben eenen onnutten knecht,
dit niet en seght niet de waerheyt?

Soo sae: soo hebt ghy dan dat ge selbe verpocht tot
 me oprechte nedzigheyt: Soo neen? Waerom niet?
 Want is het niet waer dat niemant soo heyligh kan
 sijn / noch soo vele goede wercken ghedaen hebben of
 Godt berdsent noch onepndelijck meer: Doch / om
 niet langhet hser ober te discoureren: U. E. moet wy
 reden gheben waerom dat het niet sa. men en staet te
 teren dat de goede wercken berdsenen / en nochtang
 dat men sich veroortmoedighe als of men niet met al
 ghedaen hadde / aenghesien dat dit niet anders als
 men herkentenisse en is / dat wy noch dupsentmael
 meer aen die onepndelijcke ende opperste Majesteit
 spuldig sijn: of te wel / indien g'het soo wilt hebben /
 dat wy naer alle onse wercken / hoe berdsentigh sy
 sijn / onnutte knechten blijven / om dat se ghelijck Pau-
 lus seght 2. Cor. 4. 17. wyt haer selven niet gewichtigh
 genoeg en sijn / maer te licht / ten opsichte van dat ber-
 dsen ende reuwig ghewicht der glozie. Alhoewel sy
 haer ghewicht krijghen door de gracie Godts.

Ten lesten en kan ick niet bedencken waerom dat
 U. E. sijne andere argumenten / die ick beantwoorde
 pag. 24, 25, 26, 27. hebt laten baren sonder een woort
 daer van te reppen:

Ghy hadt teghen onse berdsenen gheseyt dat wy
 niet met allen aen onse wercken maer alles moeten
 toeschryben aen Christo 2. Dat wy afwijken van de
 supberheyt des Evangeliums. 3. Dat wy een ander
 fundament legghen als 't ghene gheleyt is / 't welck
 is Christus 4. Dat wy eenen anderen wegh inslaen van
 Christus gheroont heeft: 5. Dat wy afwijken van het
 Catholijcke gheloof. Dit alles heb ick ten volken be-
 antwoort / ende naer al dit / soo herft U. E. alle dese
 sijne argumenten gheabandonneert: Waer is dit vast?
 sijn mischten meyne antwoorden te bondigh / of be-
 kent ghy stilswyghens dat uwe argumenten brach-
 telooz sijn?